

Протасова Альона Сергіївна,
*аспірантка кафедри технологічної
і професійної освіти Глухівського
національного педагогічного
університету ім. О. Довженка*

СУЧАСНЕ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ»

Актуальність. Поняття «педагогічні умови» досить широко використовується у більшості сучасних педагогічних наукових праць, проте генеза терміну та його трактування є досить неоднозначними, з плином часу потребують оновлення, відповідно до сучасних наукових поглядів.

Виклад основного матеріалу. В Академічному тлумачному словнику української мови «умова» як термін має кілька значень, як то: необхідна обставина, що робить можливим здійснення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь; правила, що існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чогось; сукупність даних, положення, що лежать в основі будь-чого [1].

У психологічному словнику зазначається, що умова – це «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [2, с. 412]. До умов зазвичай відносять зовнішні і (або) внутрішні обставини, те, від чого що-небудь залежить. У філософському розумінні умови визначають зовнішні обставини, які детермінують виникнення певного явища, результату цілеспрямованої діяльності [3]. Отже, без наявності таких обставин бажане явище виникнути не може. Щодо поняття «педагогічні умови», то мова йде про обставини, пов'язані з організацією освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, з тим зовнішнім навчально-виховним середовищем, у якому відбувається пізнавальна, розвивальна, дослідницька і виховна діяльність дітей, спрямована на формування в них патріотичних знань, умінь і навичок, розвиток їх світоглядної культури [4, с. 136].

Філософська думка вказує на те, що умова – це те, від чого залежить дещо інше; те, що робить можливим наявність предмета, стану, процесу [5]. Тобто

«умови – сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин тощо), необхідних для виникнення, існування або зміни даного об'єкта» [6, с. 112].

Варто зауважити, що у психолого-педагогічному розрізі педагогічні дослідження спираються, зазвичай, на філософське тлумачення категорії «умова» як вираження відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він існувати не може [7, с.192].

Широке трактування педагогічних умов включає компоненти: є складовим елементом педагогічної системи; відображають сукупність можливостей освітнього середовища і матеріально-просторового середовища, що впливають на функціонування освітньої системи; у їхній структурі присутні як внутрішні елементи, які впливають на розвиток особистісної сфери суб'єктів освітнього процесу, так і зовнішні обставини навчально-виховного процесу; належним чином обґрунтована їх реалізація забезпечує ефективне функціонування та розвиток педагогічної системи, підвищує якість освіти [8].

Таким чином педагогічні умови, при їх дотриманні впливають на розвиток та якість освіти в цілому. Ще ширший вплив педагогічних умов визначає А. Литвин, трактуючи їх як комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини освітнього процесу й особистісні параметри всіх його учасників. Педагогічні умови забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі освітнього закладу відповідно до вимог суспільства та запитів ринку праці, сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості та створюють сприятливі можливості для виявлення її задатків, врахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих якостей, ключових кваліфікацій, загальних і професійних компетенцій [9].

Насамперед зауважимо, що багатозначність науково-педагогічного терміну «умова», вочевидь, пов'язана з різним лексичним значенням загальноживаного слова «умова»: це те, від чого залежить результат; вимоги, які висуває одна сторона до іншої; домовленість між сторонами; правило, прийняте в певній царині.

Сучасний етап тлумачення та еволюції терміну «педагогічні умови» (з початку 2000 років) представлено на рис. 1.

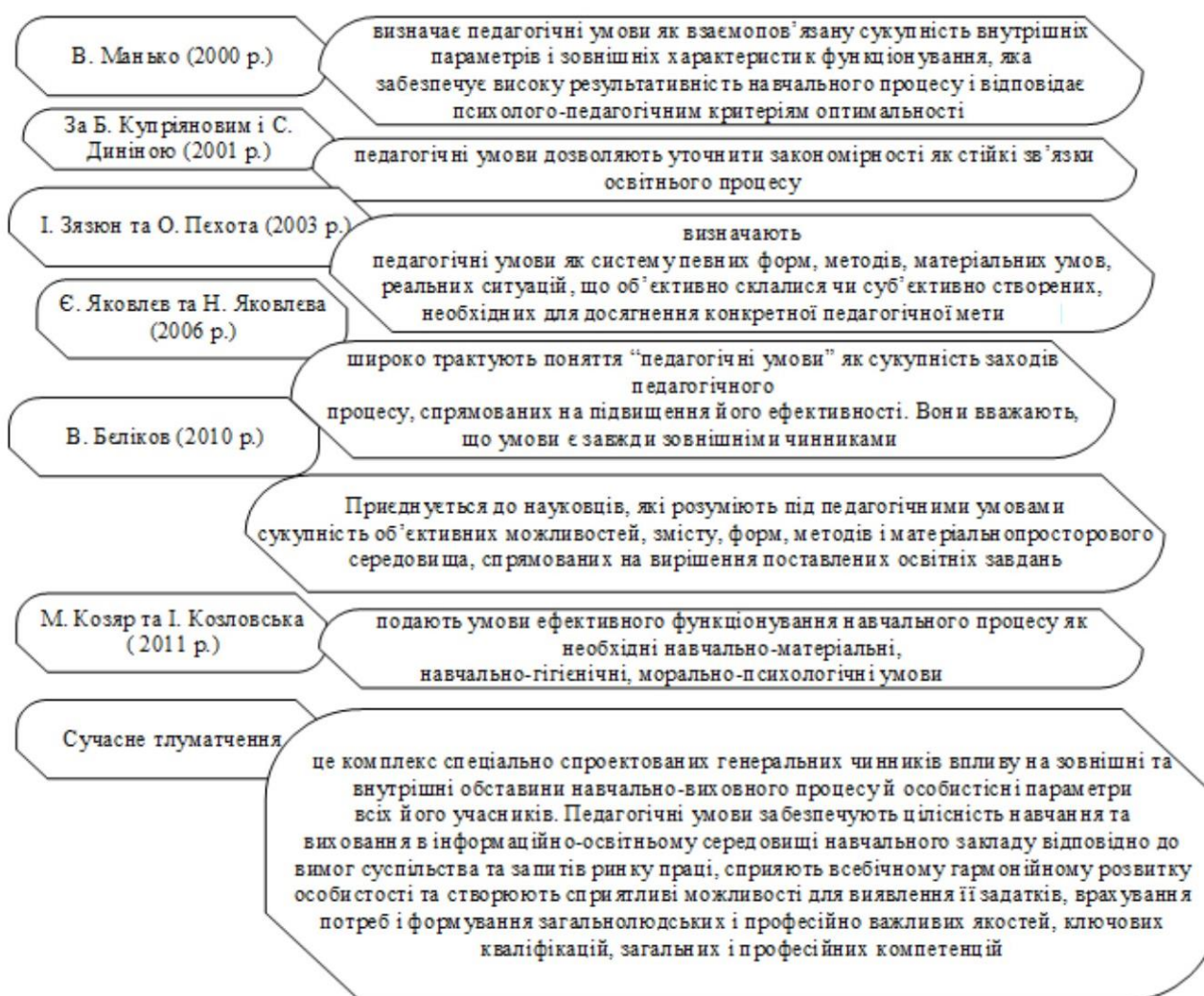

Рис.1. Еволюція терміну «педагогічні умови» (початок 2000-х років)

Освітні виклики, що виникли у нашій державі в останні три роки вказують на те, що основний педагогічний термінологічний апарат і надалі буде еволюціонувати. На нашу думку сутність педагогічних умов стає нероздільно пов'язаною із цифровими технологіями, частково, або повністю замінюючи весь комплекс освітнього процесу, який у системі дистанційного навчання стає повністю цифровим. Саме тому сучасний термін «педагогічні умови» має відображати цифрову складову та умови, що складаються в державі в даний час.

За К. Костюченко «педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей, обставин і заходів педагогічного процесу, яка є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання й використання елементів змісту,

методів, а також організаційних форм освітнього процесу для досягнення поставлених цілей» [10, с. 10].

Зовсім інші акценти у генезі терміну пропонує Н. Погоріла – педагогічні умови як сукупність виокремлених (спеціальних, специфічних) обставин, засобів і заходів мають сприяти ефективній організації процесу навчально-пізнавальної діяльності студентів з метою формування їх професійного стилю [11, с. 107].

Як організаційну обстановку розуміє поняття О. Комар: «обстановку, в якій організовується та проводиться робота в напрямі формування в майбутніх педагогів готовності до запровадження інтерактивного навчання, та чинники, які на неї впливають» [12, с. 11–12].

Висновки. Узявши за основу визначення О. Мацейко пропонуємо наступне трактування терміну «педагогічні умови»: це комплекс чинників впливу на обставини освітнього процесу й особистісні параметри всіх його учасників, що повною мірою забезпечують цілісний освітній процес в реальному та цифровому просторі, відповідно до соціальних запитів суспільства та тих обставин, що складаються в даний час на визначеній території.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s>. (дата звернення: 7.02.2021).
2. Українсько-російський психологічний тлумачний словник / авт. упор. В.М. Копоруліна. Харків : Факт, 2006. 400 с.
3. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання: підручник для студентів вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту: том 2. Методика фізичного виховання різних груп населення. К., 2008. 368 с.
4. Загородня Л.П., Тітаренко С.А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2010. 319 с.
5. Зязюн І. А. Філософія неперервної професійної освіти і сучасні психолого-педагогічні парадигми. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія /В.П. Андрющенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало [та ін.]; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Наукова думка, 2003. Роз. 3. С. 167-275.
6. Білогур В. Є. Теоретико-методичне забезпечення фізичного виховання у вищих закладах освіти: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання: 24.00.02. Рівне, 2002. 18 с.

7. Козленко М. П. Теорія і методика фізичного виховання. Київ : Вища школа, 1984. 232 с.

8. Галан Я.П. Педагогічні умови формування знань з олімпійської освіти у дитячих дошкільних навчальних закладах. URL: <https://cutt.us/j9wS8> (дата звернення 22.04.2021)

9. Литвин А., Мацейко О. Методологічні засади поняття «педагогічні умови». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013, № 4. С. 43-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2013_4_5

10. Костюченко М., Ткаченко, І., Рябченко, В., Донець, І. Проблеми фізичної культури в навчальних закладах і їхнє рішення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2021, № 3 (133) С. 65-68.

11. Погоріла Н. І. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх агротехніків у аграрних коледжах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2018. 240 с.

12. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Черкаси, 2011. 40 с.